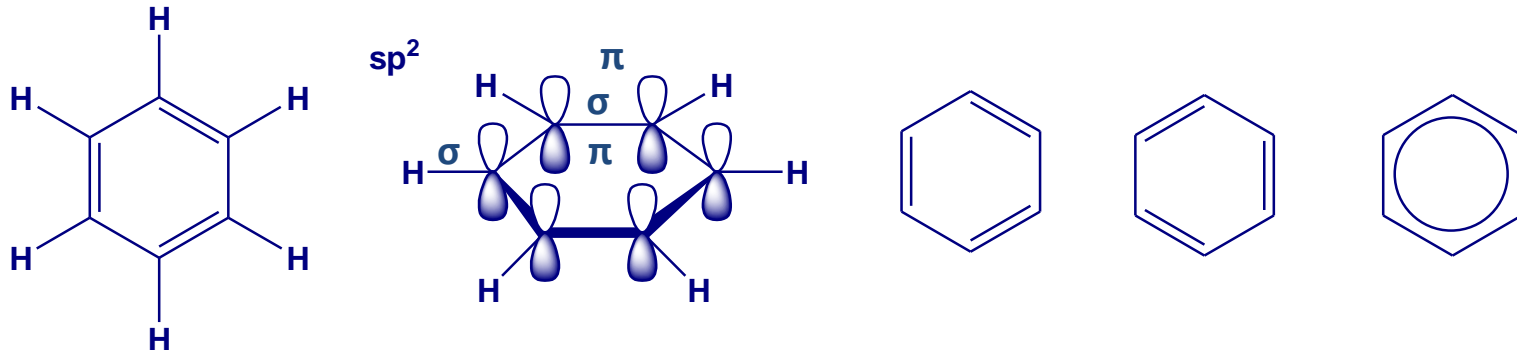

Związki aromatyczne

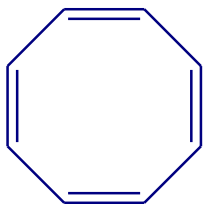
Przykład benzenu: ciepło uwodornienia ΔH° do cykloheksanu oczekiwane - 359,2 kJ/mol, oznaczone - 208,5 kJ / mol

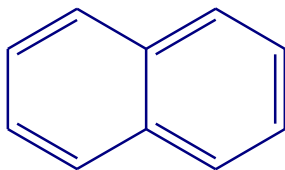
Warunki aromatyczności

- cząsteczka płaska
- sprzężony układ par elektronowych, np. wiązań π
- cząsteczka cykliczna
- spełniona reguła Hückela: liczba elektronów tworzących sprzężony układ elektronów $\pi = 4n + 2$, n liczba naturalna

Które cząsteczki są aromatyczne?

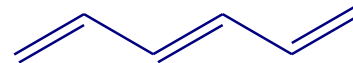
cyklookta-1,3,5,7-tetraen

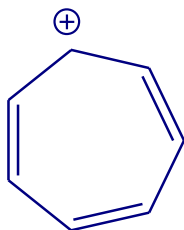
naftalen

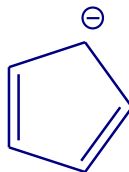
cyklobuta-1,3-dien

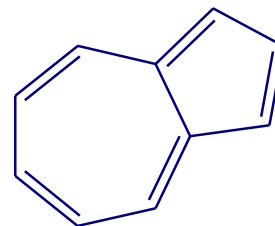
heksa-1,3,5-trien

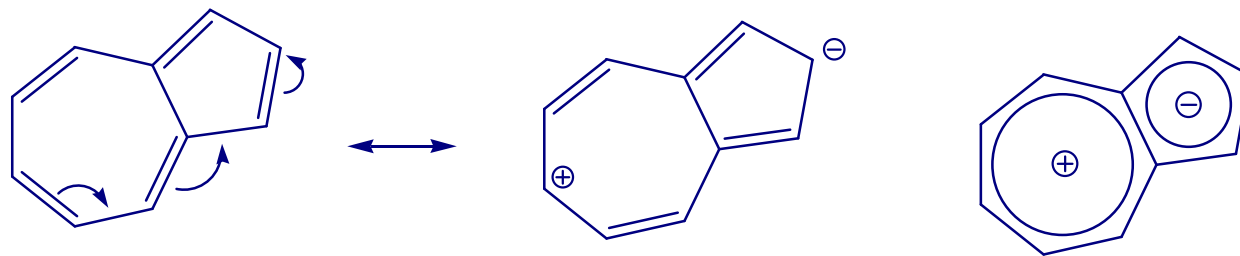
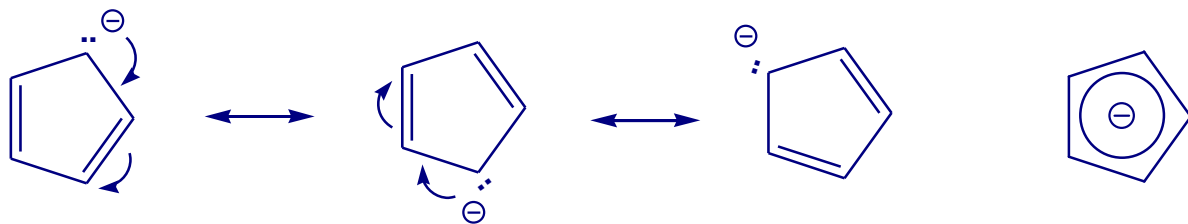
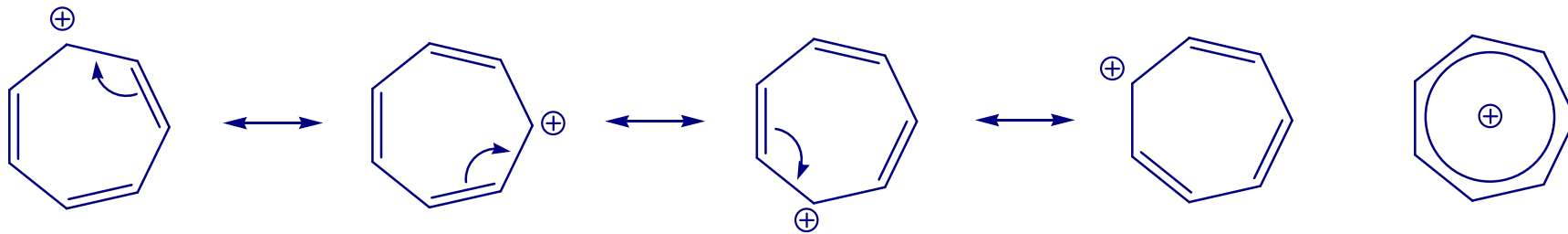
kation cykloheptatrienyłowy

anion cyklopentadienyłowy

azulen

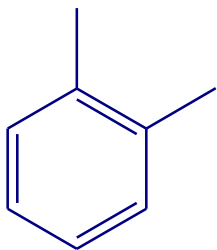
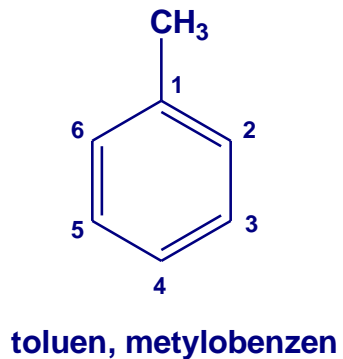
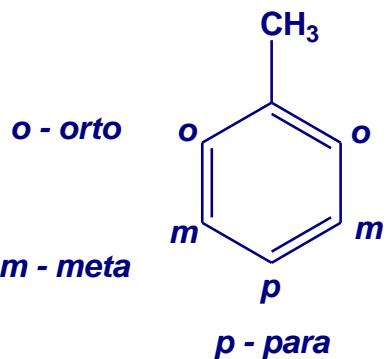
Moment dipolowy 1,08 D

Struktury rezonansowe odnoszą się do jednej molekuly, przedstawiają jedynie delokalizację elektronów i rozmieszczenie ładunków. Pojedyncza obustronna strzałka $\leftrightarrow$ nie oznacza reakcji chemicznej, żaden atom nie zmienił swojego położenia w cząsteczce, nie został do niej dodany ani z niej usunięty. Żadna ze struktur mezoemerycznych nie odzwierciedla całkowicie cząsteczki. Delokalizacja elektronów odbywa się w tej samej molekuale, tak jak na niektórych obrazach. Dalego dostrzegamy inną treść w zależności od tego, na czym aktualnie skupimy uwagę choć to ciągle ten sam obraz.

Salvador Dali, „Targ niewolników ze znikającym popiersiem Woltera”, 1940
Wykład prof. J. Rachonia „Moje przygody z plastyką, chemią i muzyką”, 2008

Nazewnictwo pochodnych benzenu

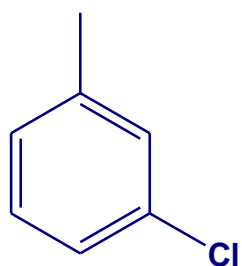

o - dimetylobenzen

orto- dimetylobenzen

o-ksylen

1,2-dimetylobenzen

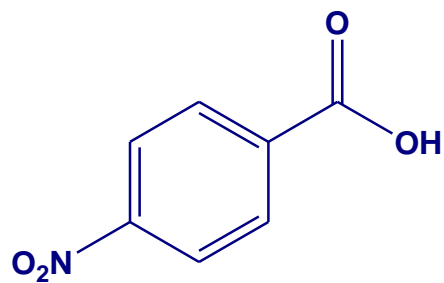

m - chlorotoluen

meta-chlorotoluen

3-chlorotoluen

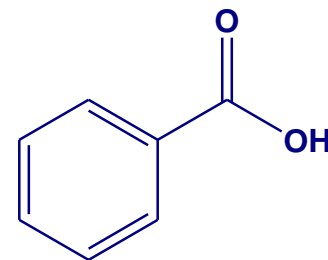
3-chloro-1-metylobenzen

kwasy *p*-nitrobenzoesowy

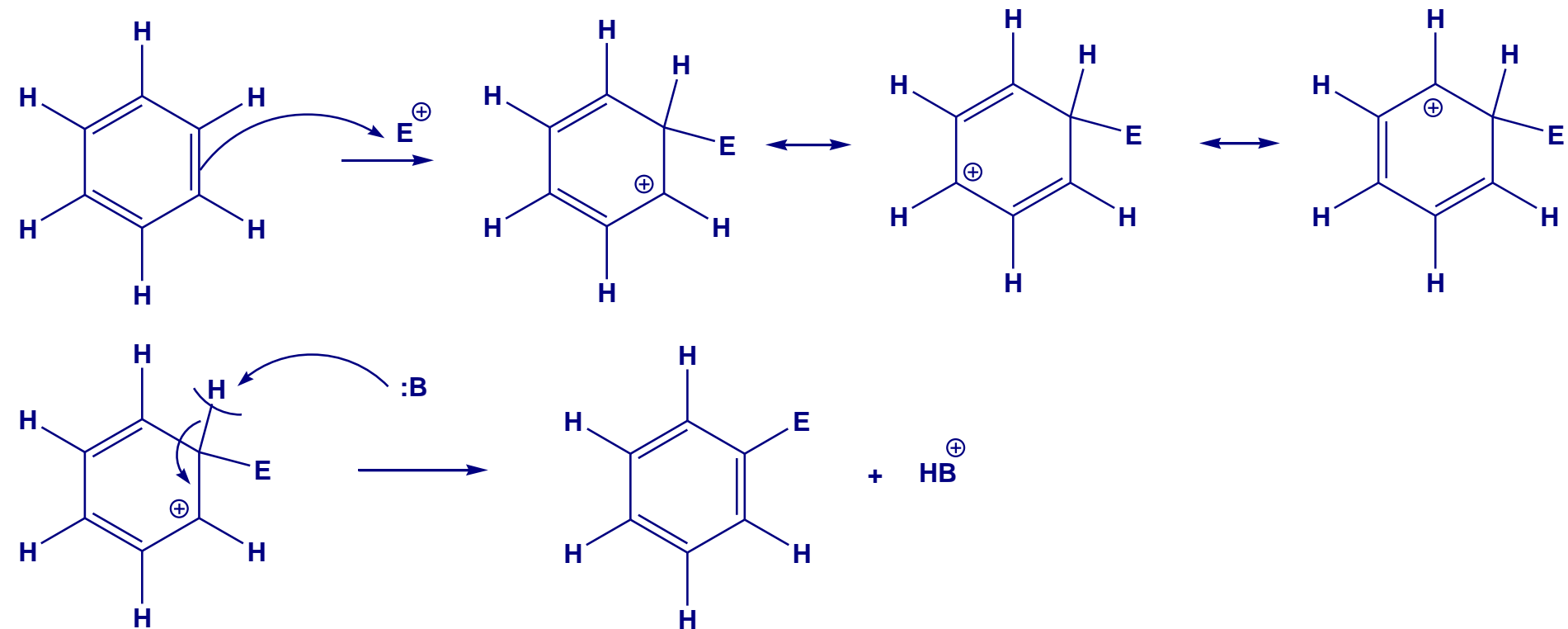
kwasy *para*-nitrobenzoesowy

kwasy 4-nitrobenzoesowy

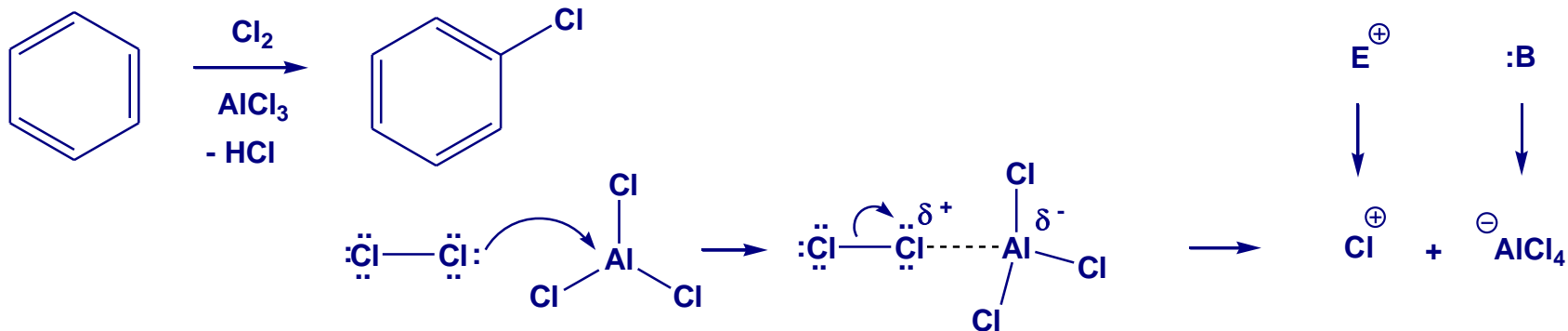

kwasy benzoesowy

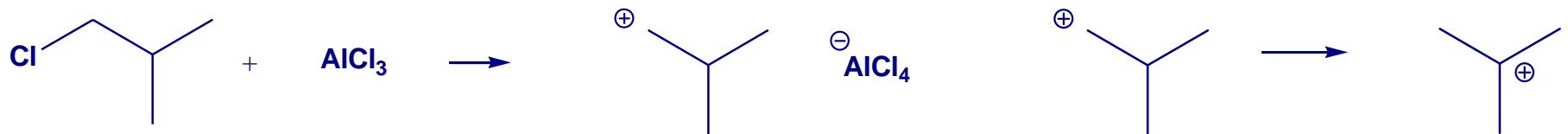
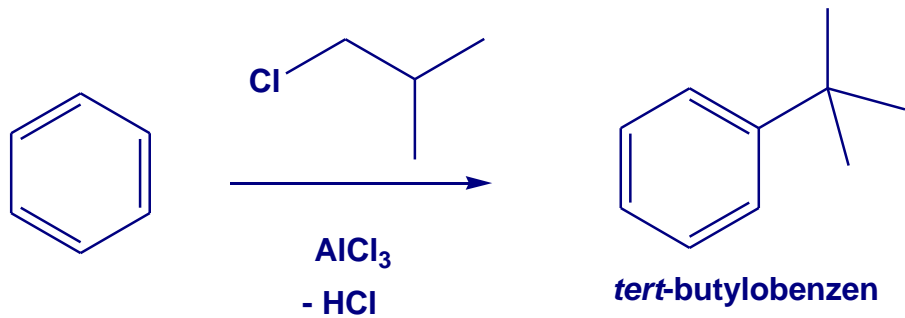
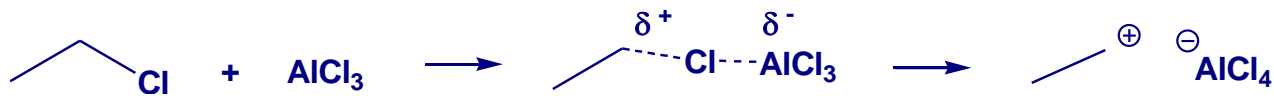
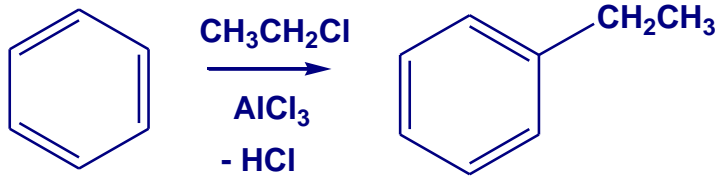
Substytucja elektrofilowa w układzie aromatycznym

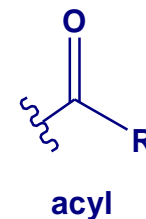
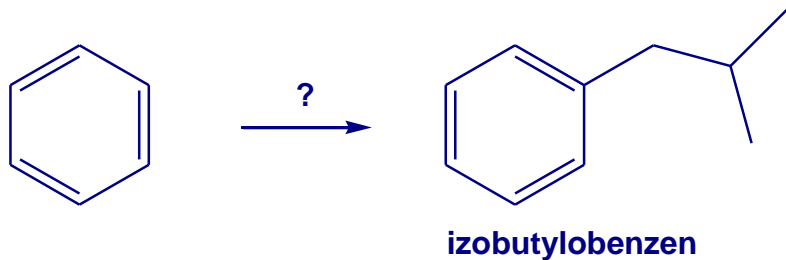
Chlorowanie Friedla - Craftsa

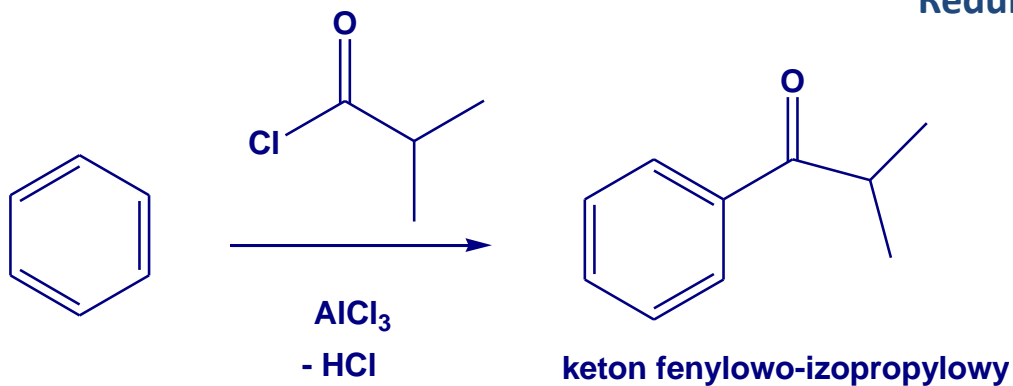
Alkylowanie Friedla - Craftsa

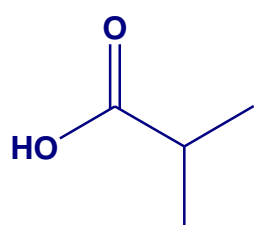
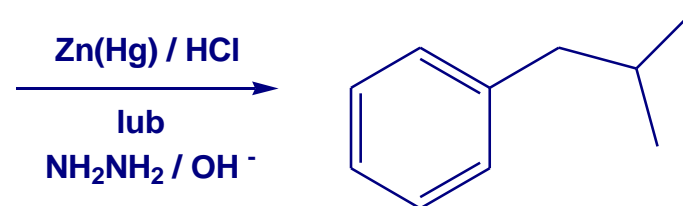
Jak otrzymać izobutylobenzen z benzenu?

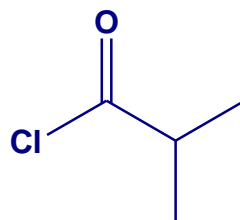
Acylowanie Friedla - Craftsa

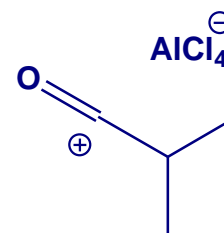
Redukcja Clemmensena lub Wolffa - Kiznera

kwask 2-metylopropionowy

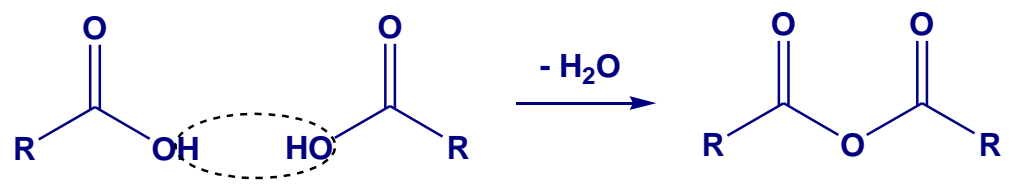
chlorek kwasu
2-metylopropionowego

kation acyliowy

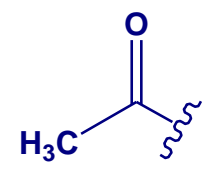
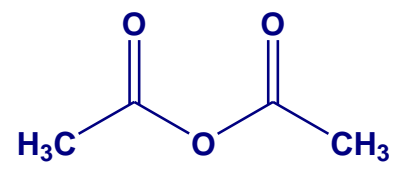
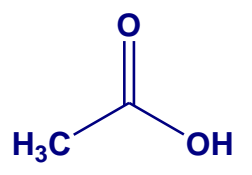

Bezwodniki kwasów karboksylowych jako reagenty w acylowaniu Friedla - Craftsa

kwas karboksylowy

bezwodnik kwasu karboksylowego

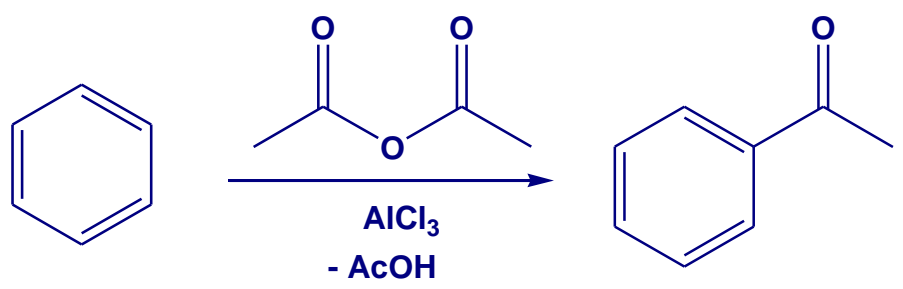

Ac₂O

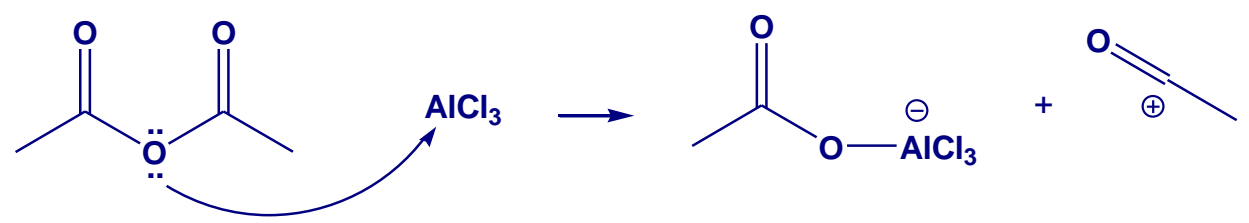
kwas octowy

bezwodnik kwasu octowego

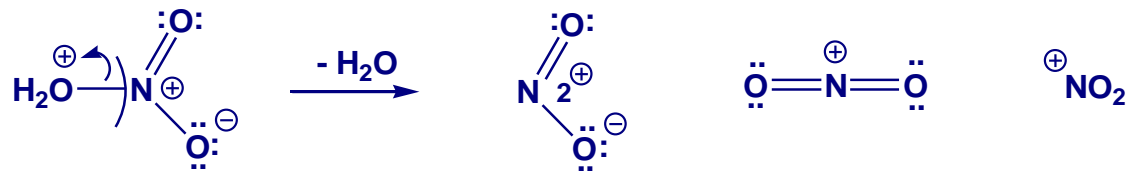
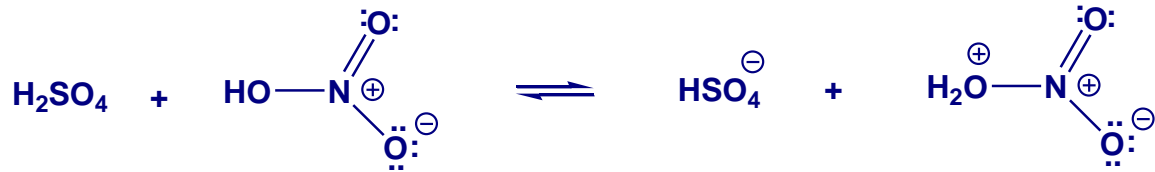
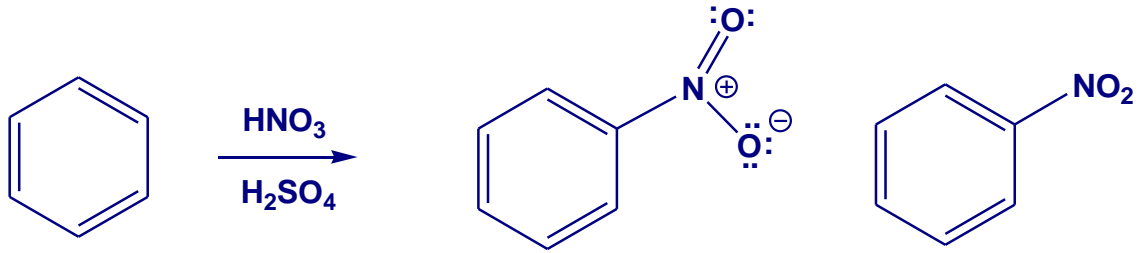
Ac acetyl

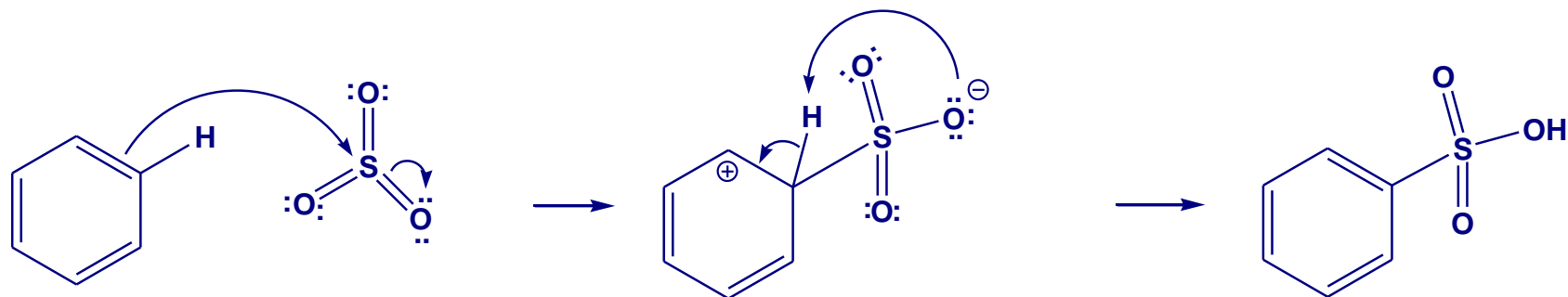
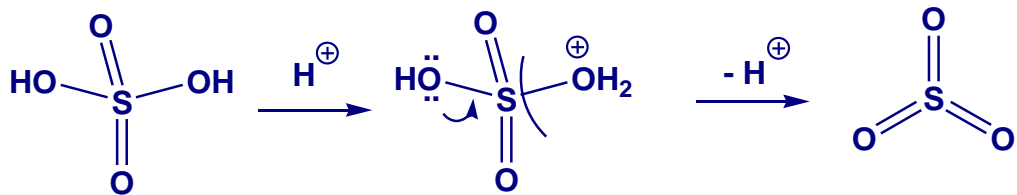
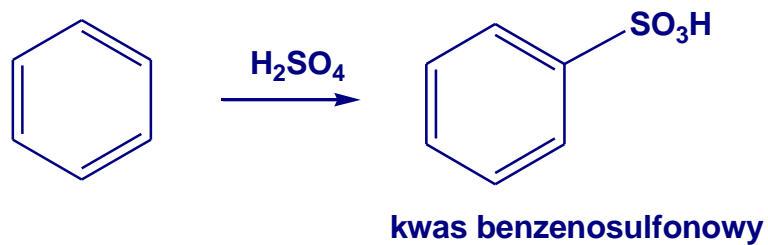
keton fenylowo - metylowy (acetofenon)

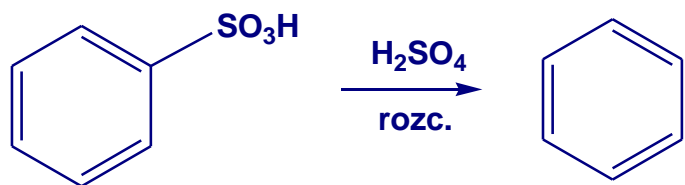
Nitrowanie

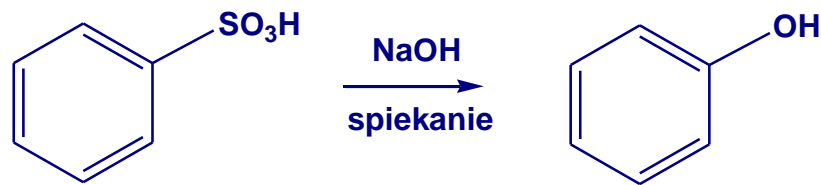
Sulfonowanie

Desulfonowanie

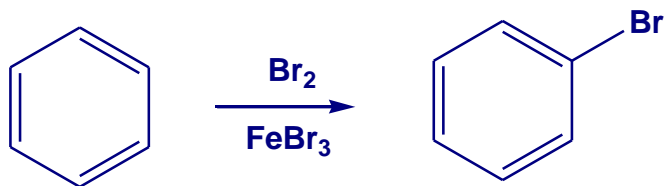

Synteza fenolu

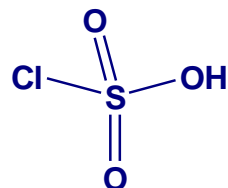

Przykłady reakcji podstawienia elektrofilowego z udziałem benzenu

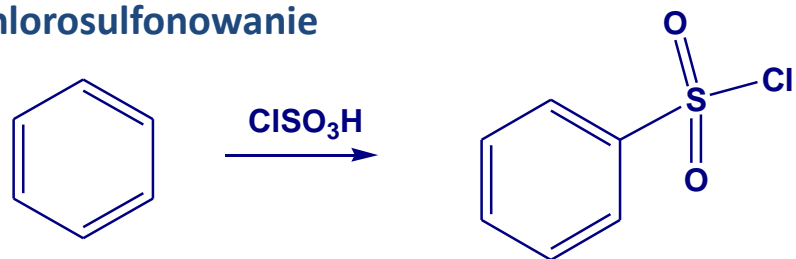
Halogenowanie

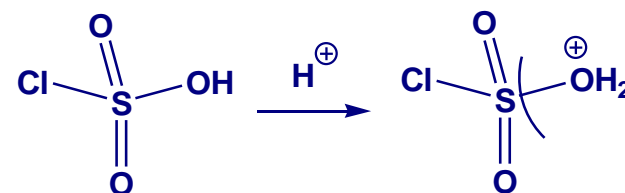
Reakcje z kwasem chlorosulfonowym

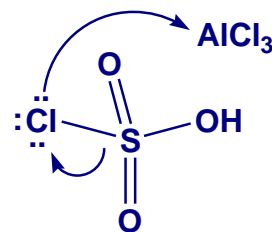
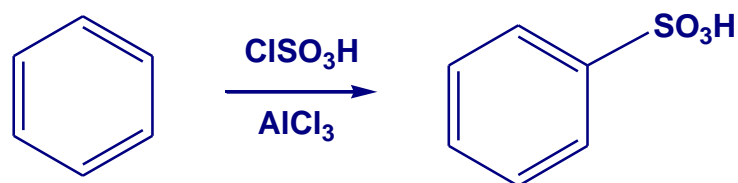
Chlorosulfonowanie

kwas benzenochlorosulfonowy

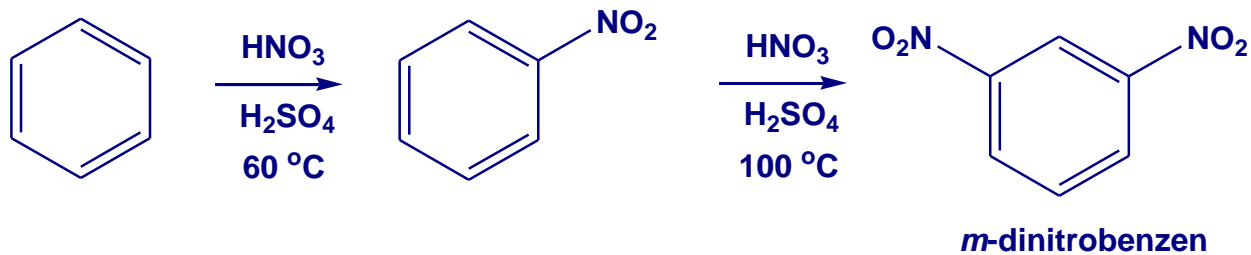
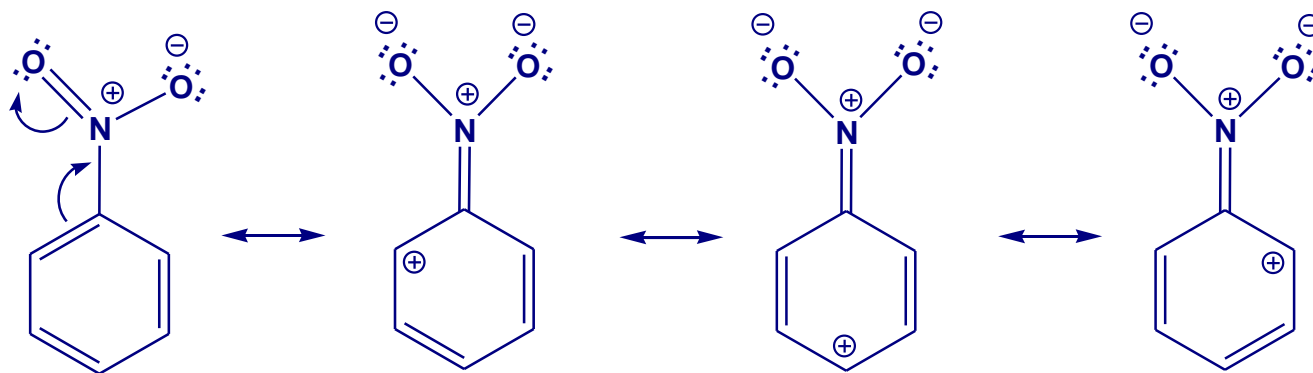

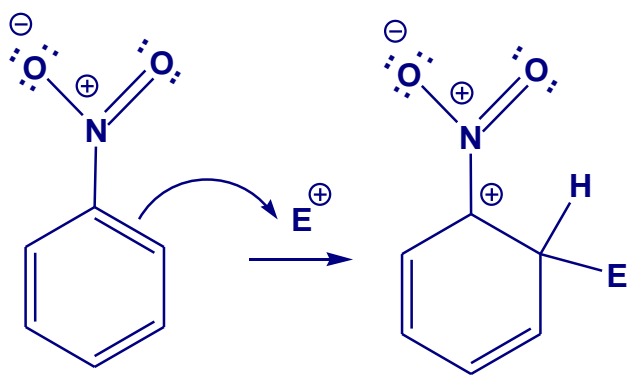
Sulfonowanie

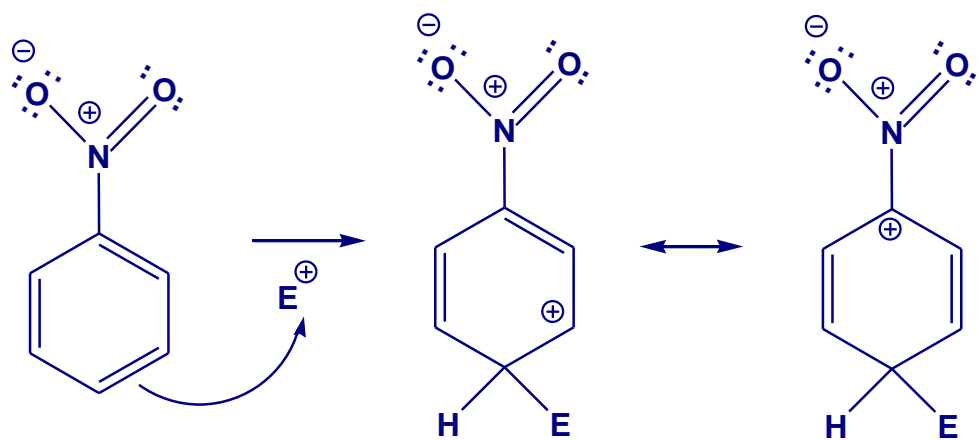
Wpływ podstawnika na kierunek reakcji substytucji elektrofilowej S_E

Grupa nitrowa jest podstawnikiem elektronoakceptorowym, EWG – *electron withdrawing group*. Obniża gęstość elektronową w pierścieniu aromatycznym benzenu w sposób mezomeryczny (efekt – M) oraz indukcyjny (efekt – I).

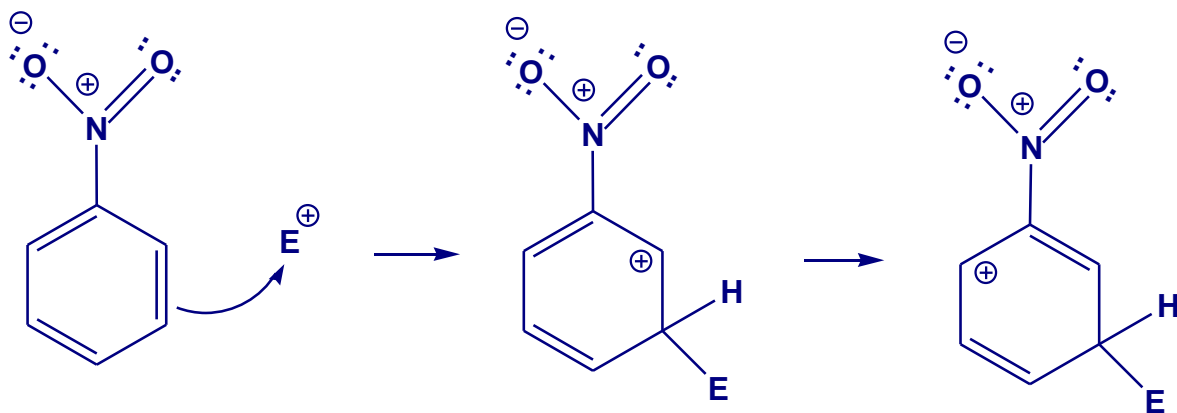

bardzo niestabilny

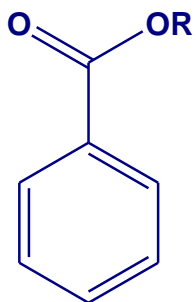
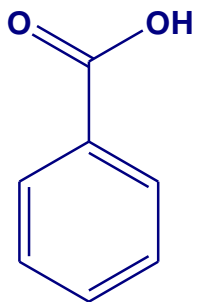

bardzo niestabilny

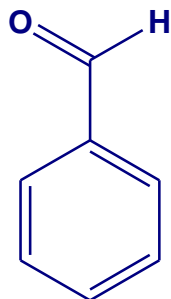

Podstawniki o podobnym efekcie do grupy nitrowej – dezaktywują na S_E i kierują w *meta*

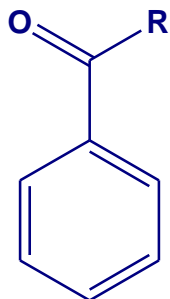
Grupa karboksylowa

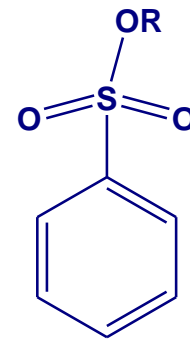
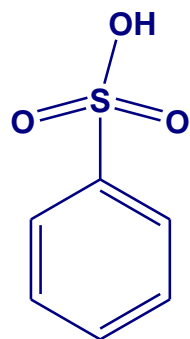
Grupa aldehydowa

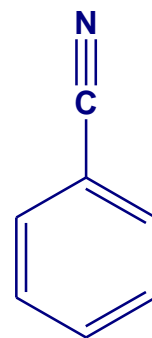
Grupa ketonowa

Grupa sulfonowa

Grupa cyjankowa

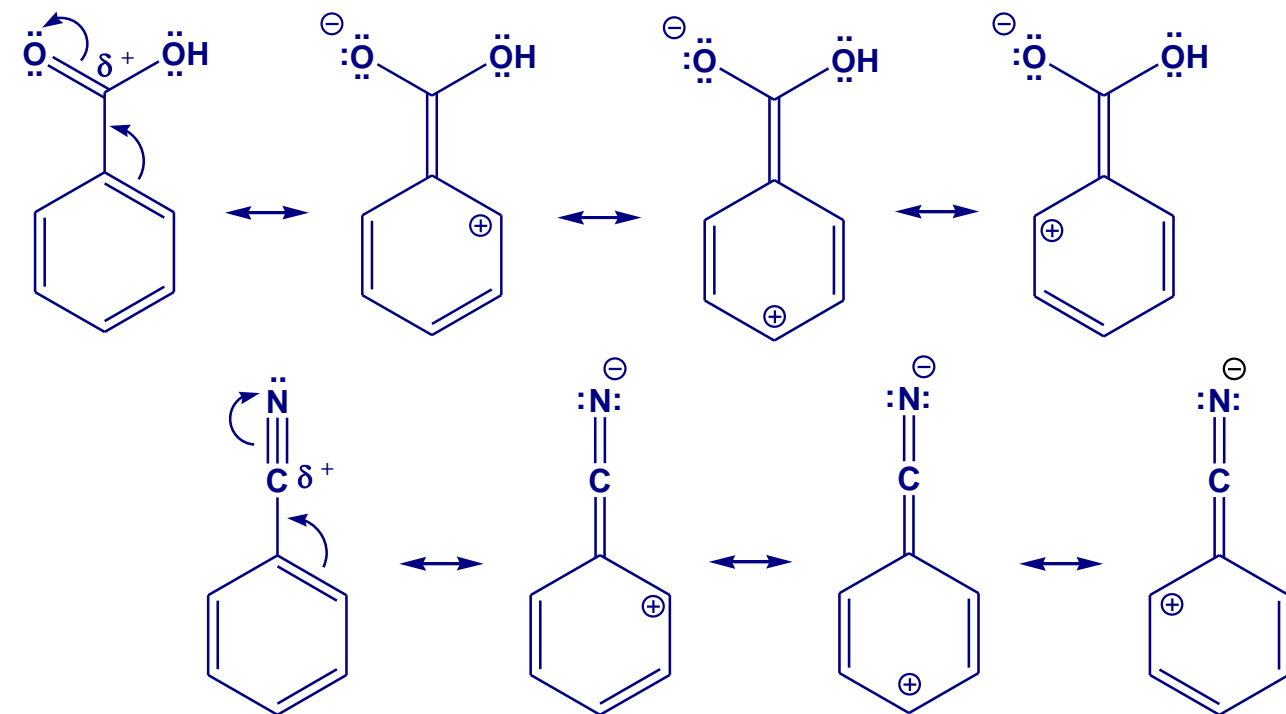

Aromatyczne kwasy karboksylowe i ich pochodne, np. estry

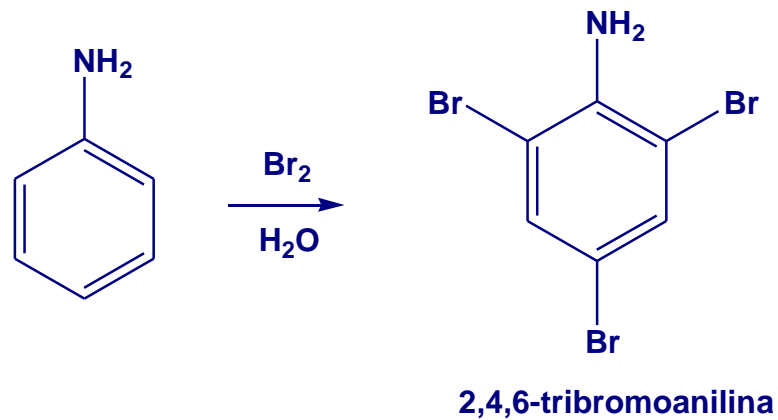
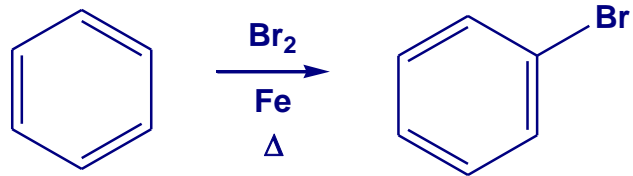
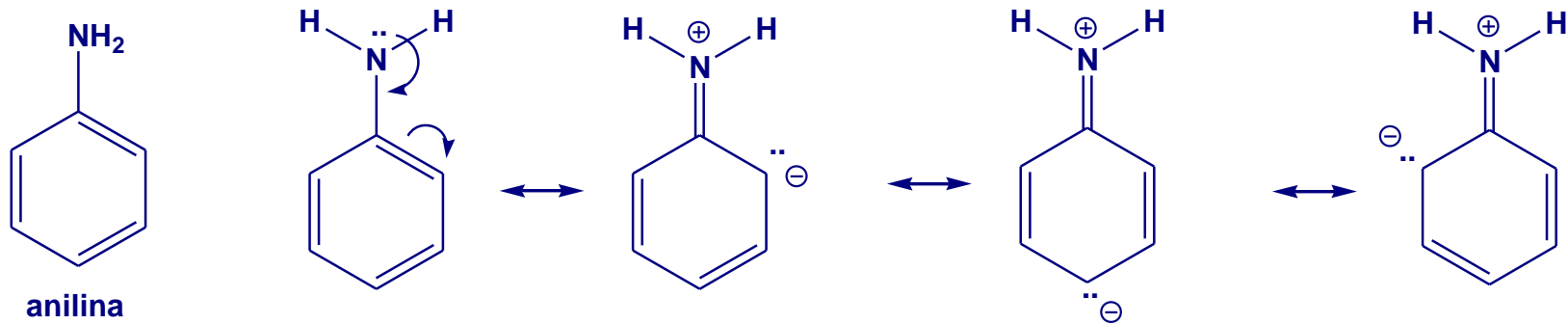
Aromatyczne pochodne karbonylowe

Aromatyczne kwasy sulfonowe i ich pochodne, np. estry

Aromatyczne cyjanki (nitryle)

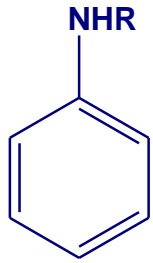

Grupa aminowa jest podstawnikiem elektronoakceptorowym, EDG – *electron donating group*. Zwiększa gęstość elektronową w pierścieniu aromatycznym benzenu w sposób mezoemeryczny (efekt + M).

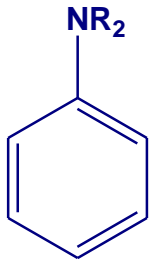

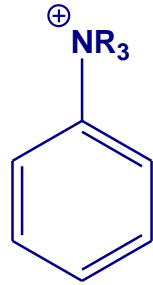
Podstawniki o podobnym efekcie do grupy aminowej – aktywują na S_E i kierują w *orto* oraz *para*

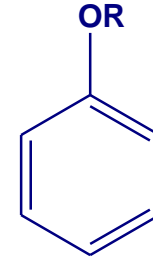
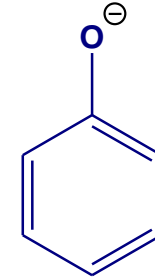
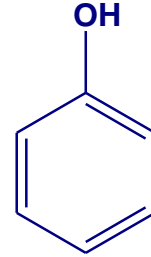
pochodne amin aromatycznych

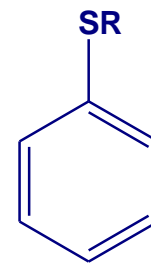
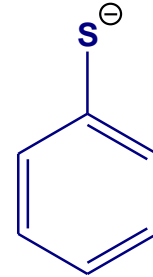
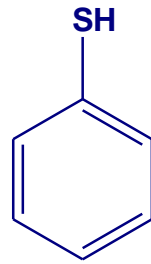
ale nie:

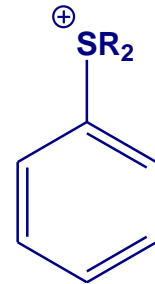
sole amoniowe

fenole i ich sole oraz pochodne eterowe

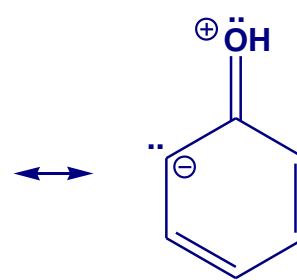
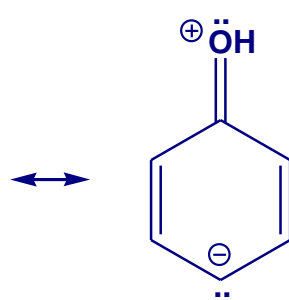
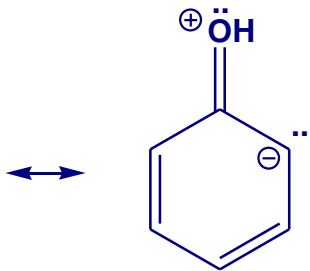
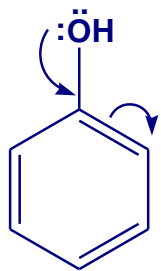

ale nie:

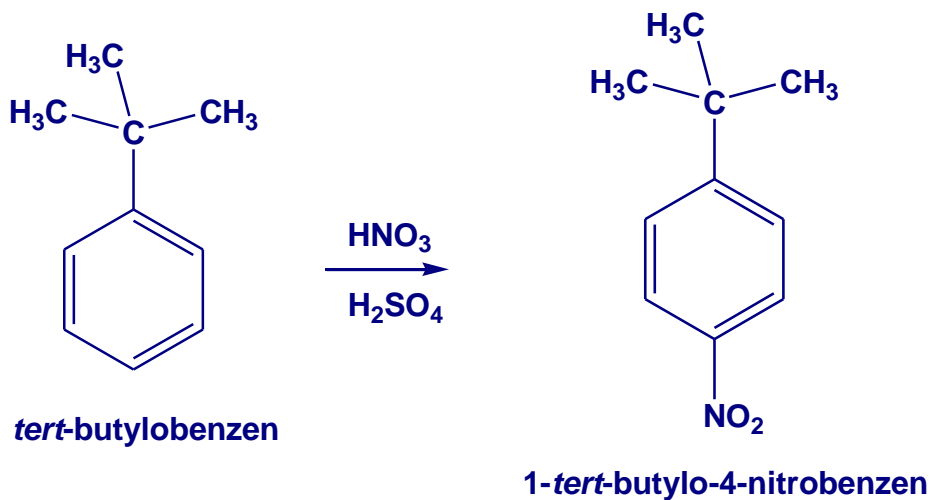
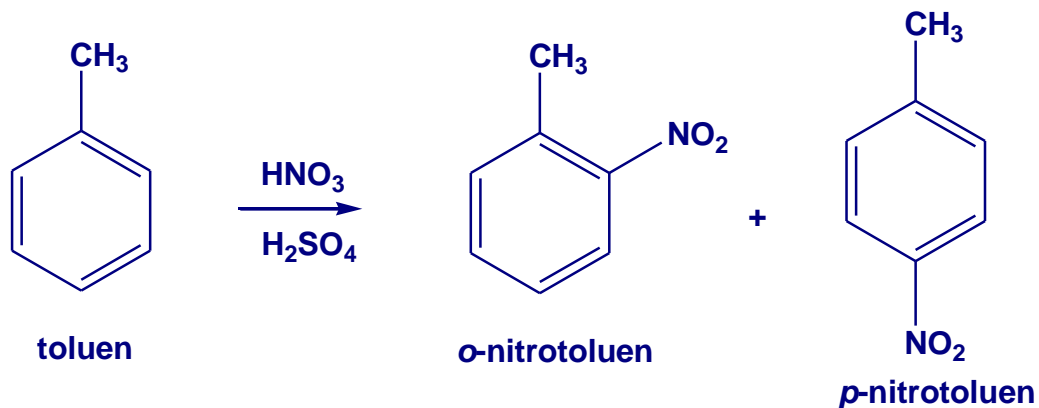
arylotiole i ich sole oraz pochodne sulfidowe

sole sulfoniowe

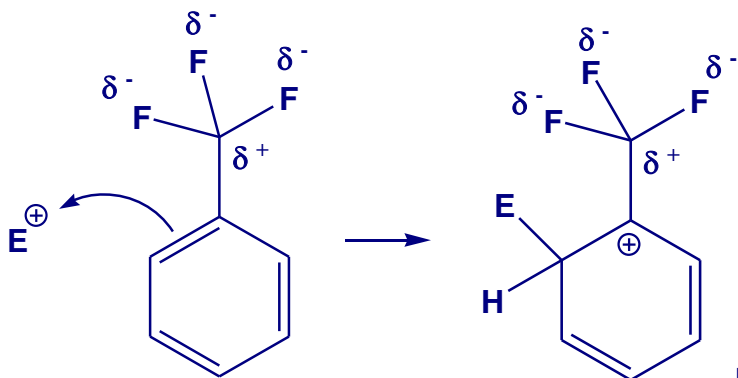

Podstawniki alkilowe i aryłowe wykazują lekką aktywację na S_E (efekt indukcyjny +I) oraz kierują w pozycje *orto* oraz *para*.

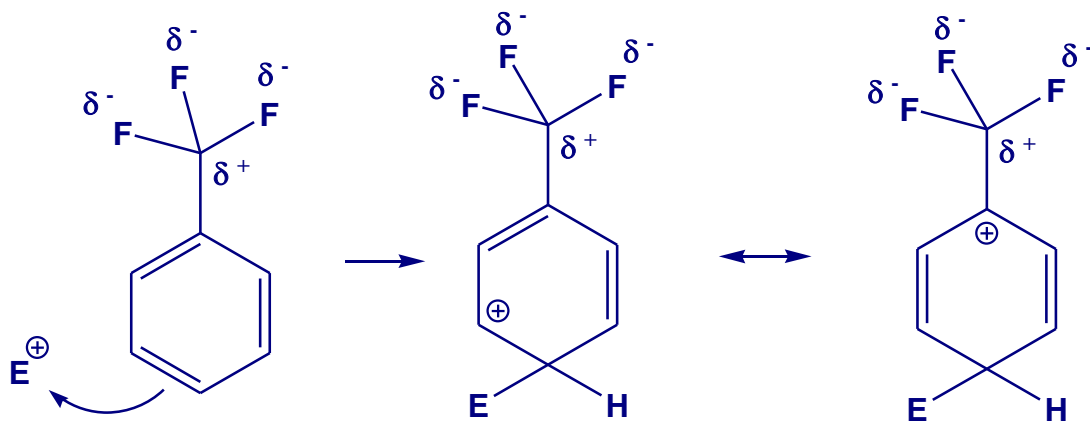
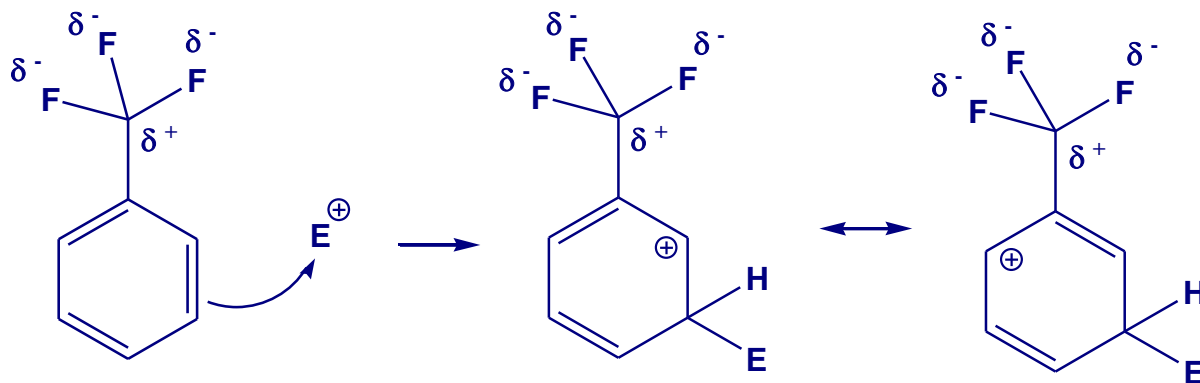
Przy czym im podstawnik większy objętościowo, tym atak na pozycję *orto* jest utrudniony z powodów sterycznych.

W przeciwieństwie do grupy metylowej $-CH_3$, grupa trifluorometylowa $-CF_3$ posiada silny efekt indukcyjny dezaktywujący ($-I$) ze względu na wysoką elektroujemność atomów fluoru. Reakcja utrudnionej substytucji elektrofilowej S_E zachodzi w pozycji *meta*.

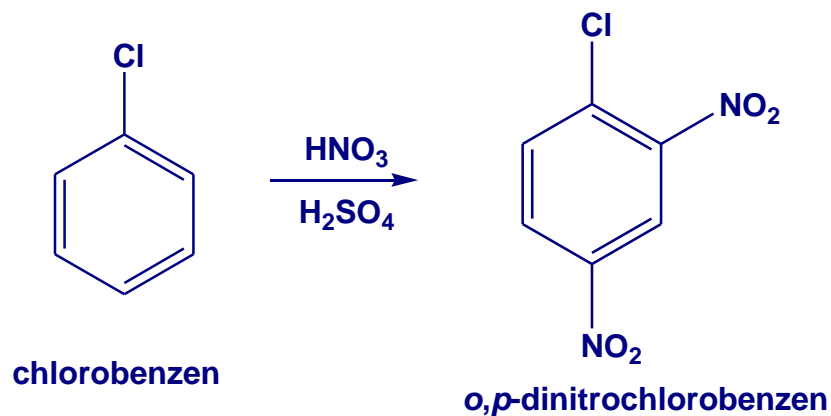
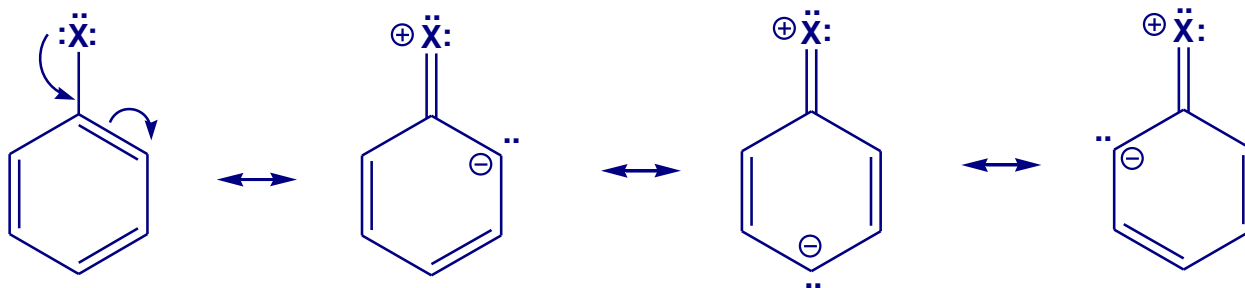

niekorzystna struktura rezonansowa

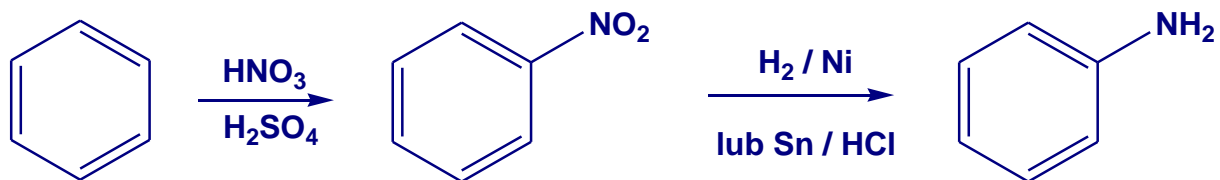
niekorzystna struktura rezonansowa

Atomy halogenów (fluorowce F, Cl, Br, I) ze względu na znaczną elektroujemność dezaktywują indukcyjnie pierścień aromatyczny benzenu na S_E (efekt $-I$), a za względu na wolne pary elektronowe kierują w pozycje orto i para (efekt $+M$)

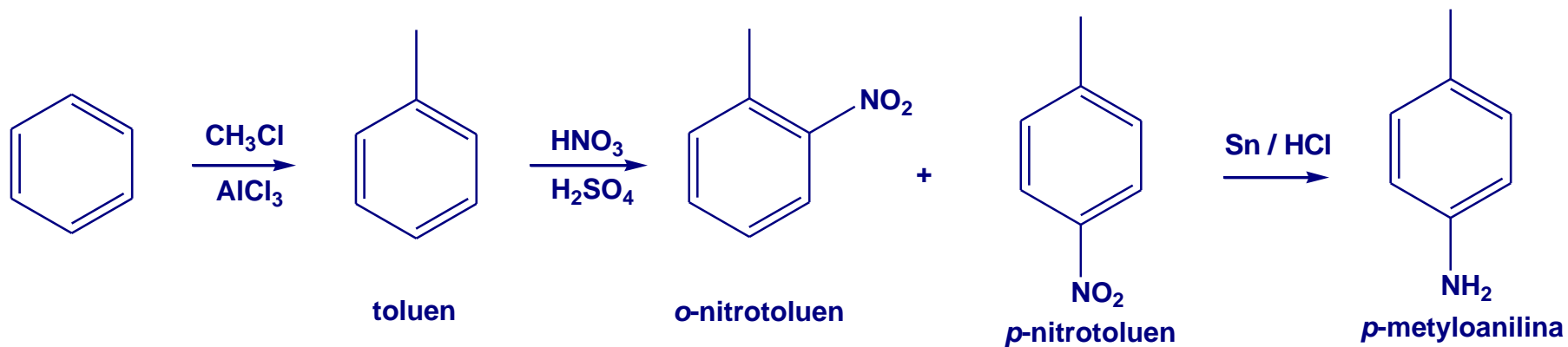
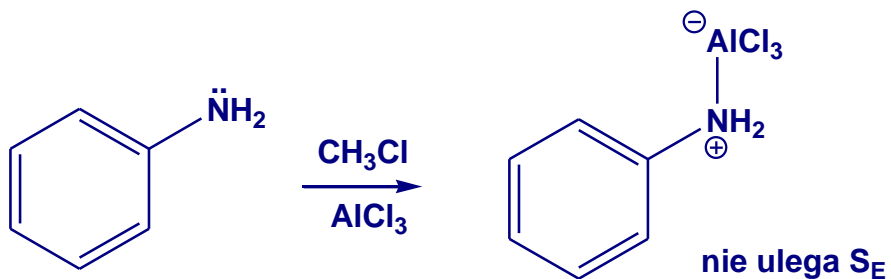

Przykłady reakcji związków aromatycznych

Synteza aniliny z benzenu

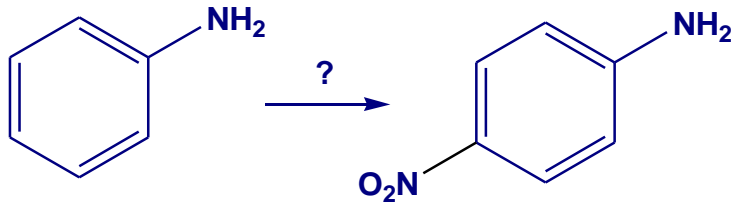

Jak otrzymać *p*-metyloanilinę z aniliny?

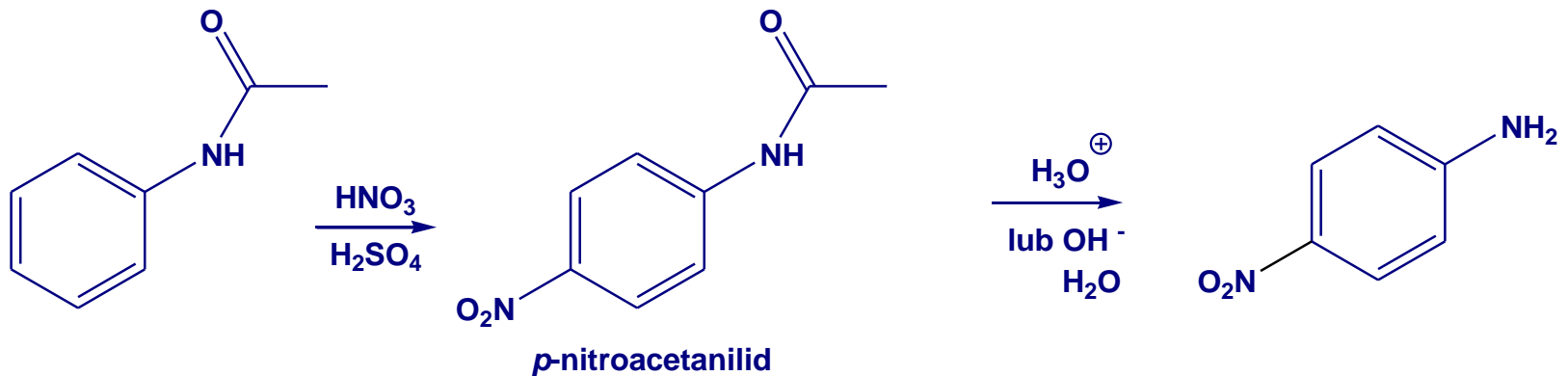
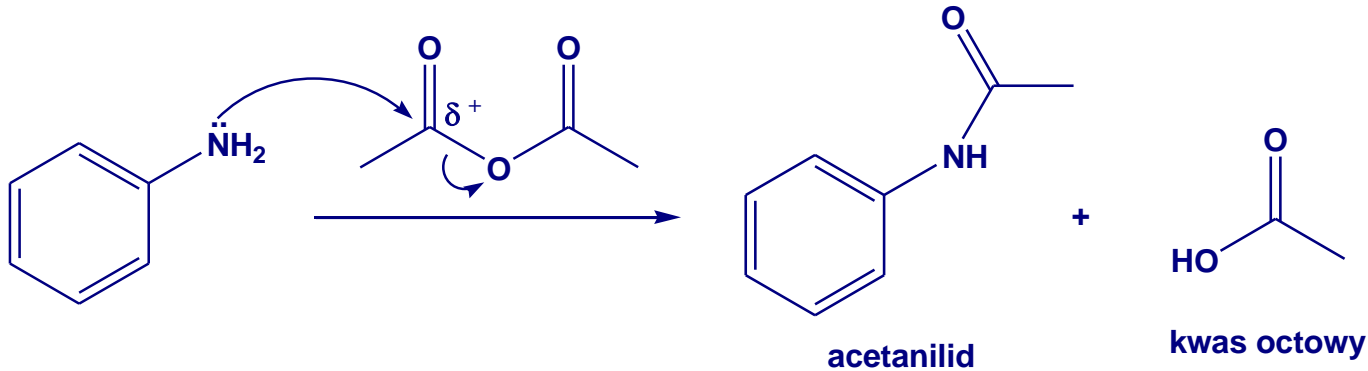

Rozdziel izomerów

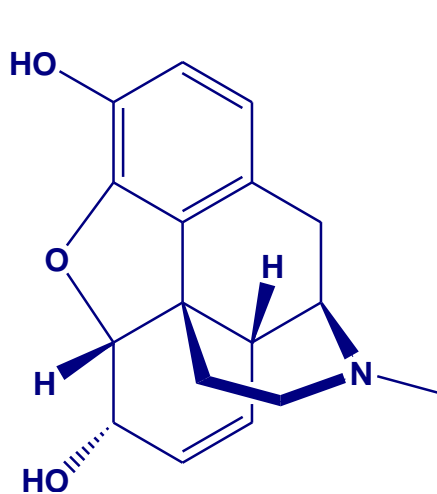
Ochrona funkcji funkcyjnej na przykładzie syntezy *p*-nitroaniliny

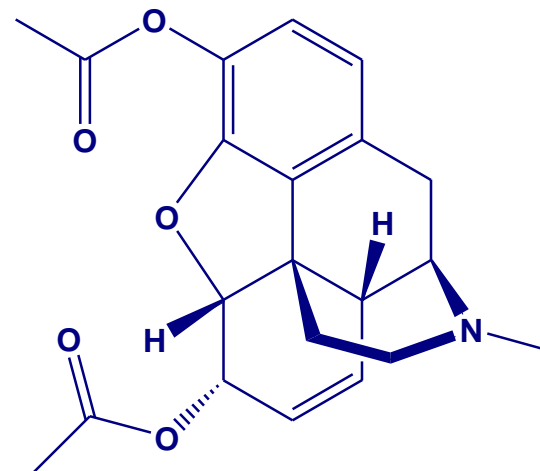
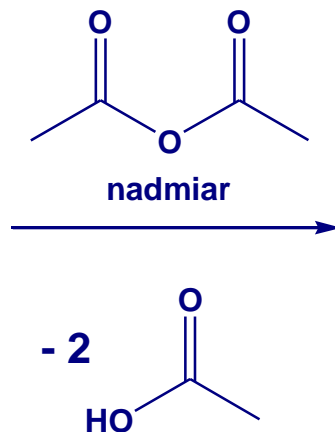
Ze względu na reaktywność nie poddaje się aniliny bezpośredniemu nitrowaniu. Rozwiązaniem jest ochrona grupy aminowej poprzez acylowanie bezwodnikiem octowym

Acylowanie - przykład

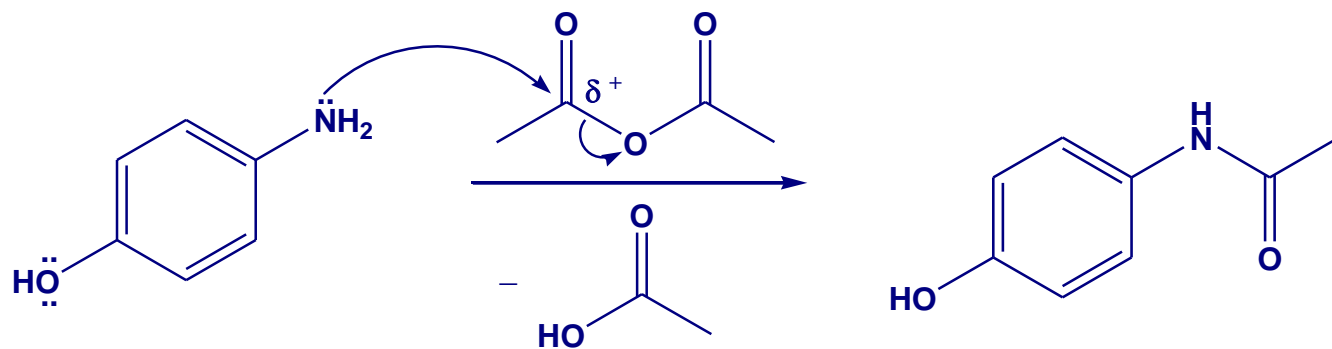
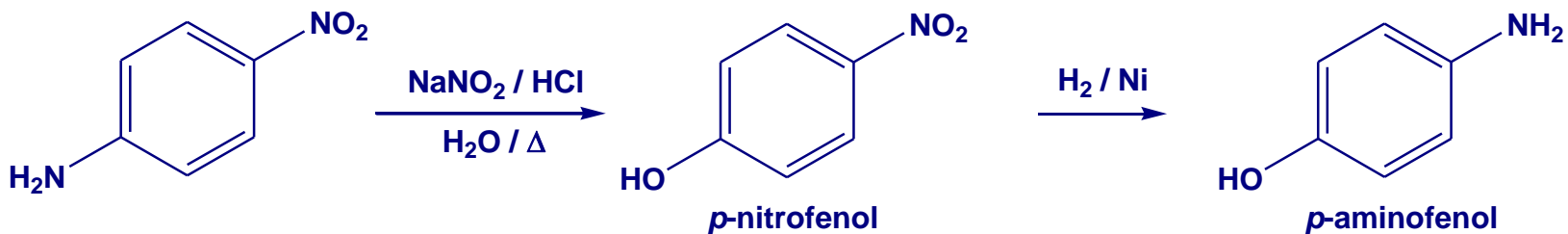
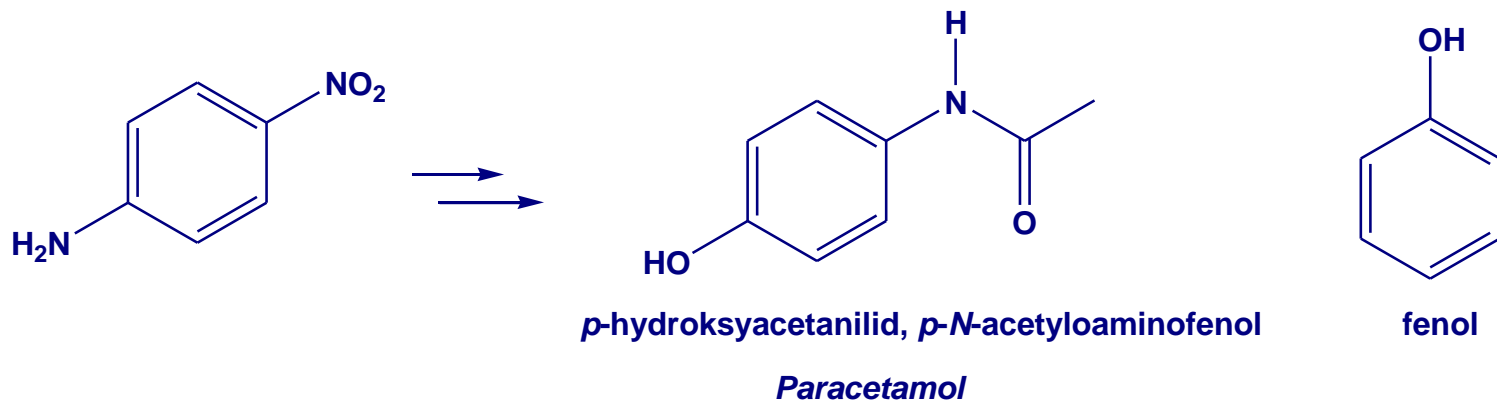

Morfina

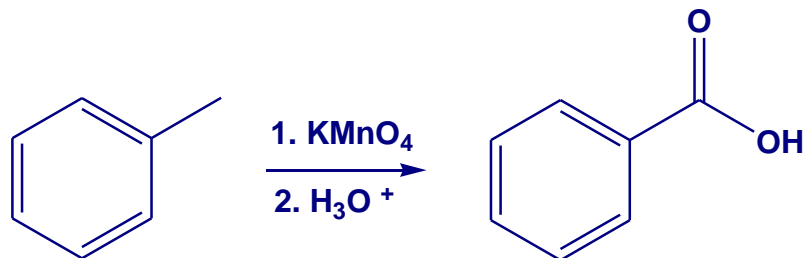
Heroina

Jak otrzymać *Paracetamol* z *para*-nitroaniliny?

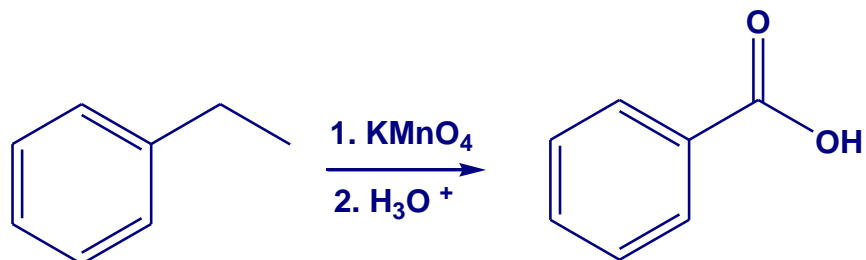

Utlenianie alkilowych pochodnych benzenu

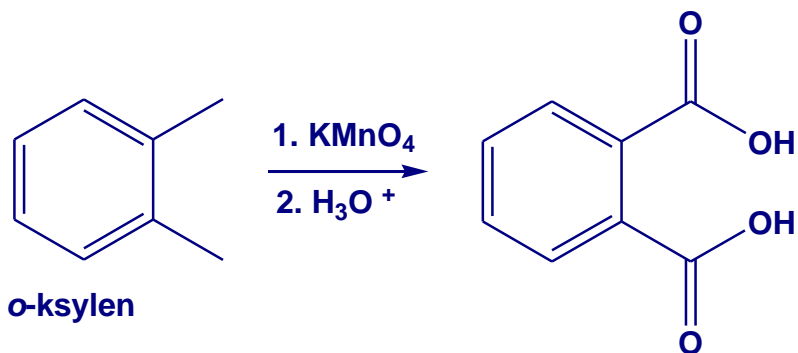
toluen

kwask benzoesowy

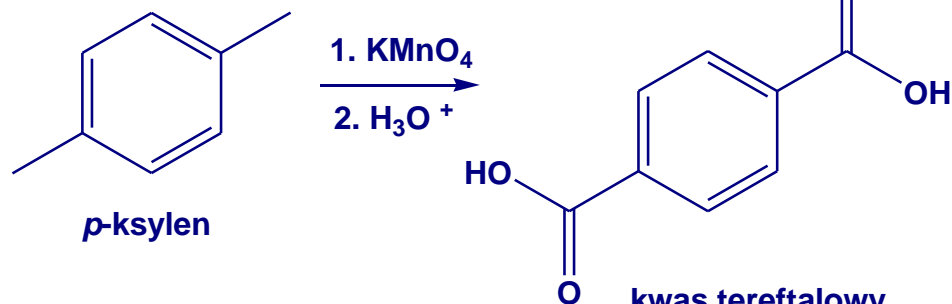
etylobenzen

kwask benzoesowy

o-ksylen

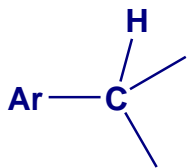
kwask ftalowy

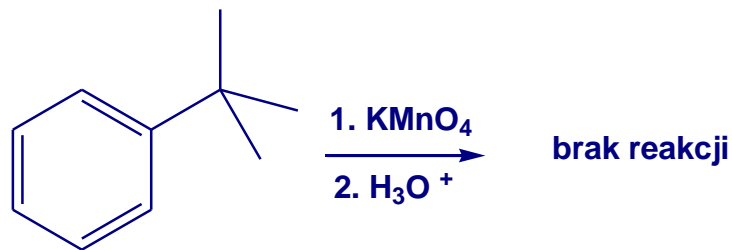
p-ksylen

kwask tereftalowy

Reakcja wymaga w strukturze substratu przynajmniej jednego wodoru w pozycji benzylowej

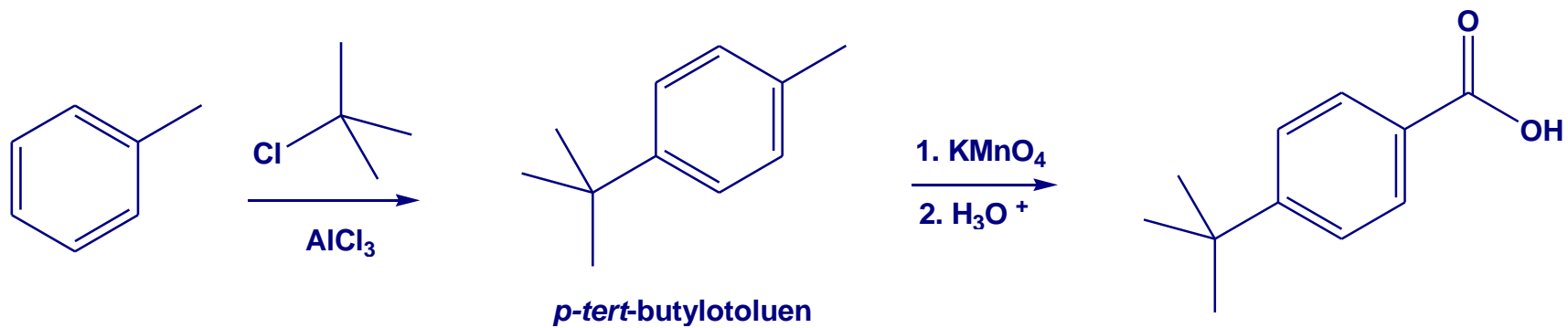
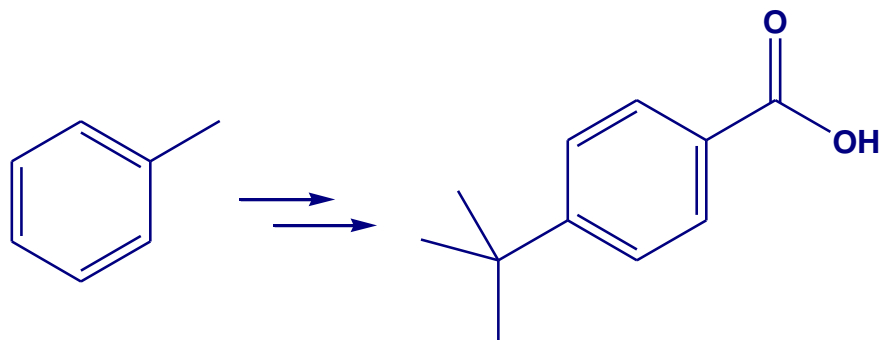

Ar - grupa arylova, czyli pochodna aromatyczna niekoniecznie benzenu

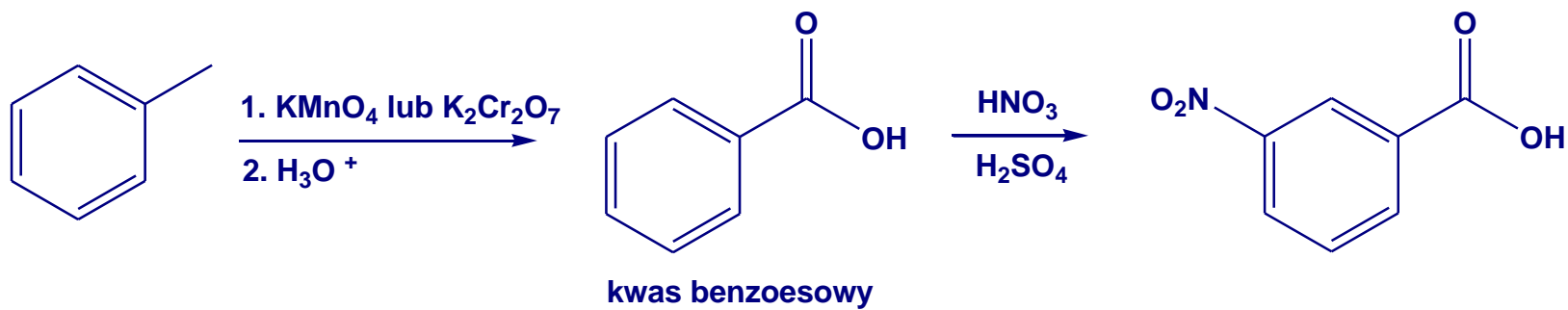
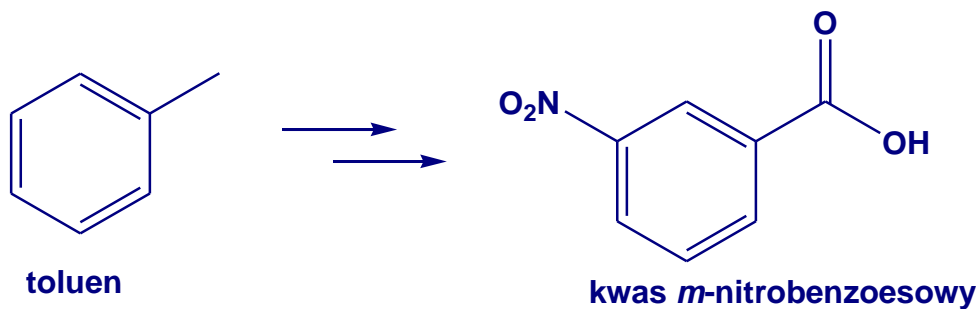

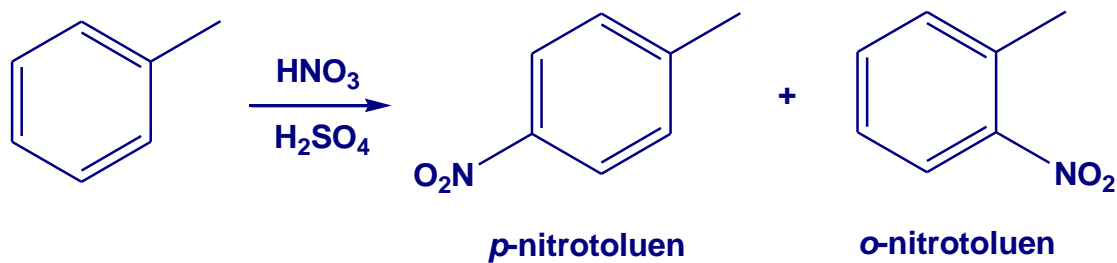
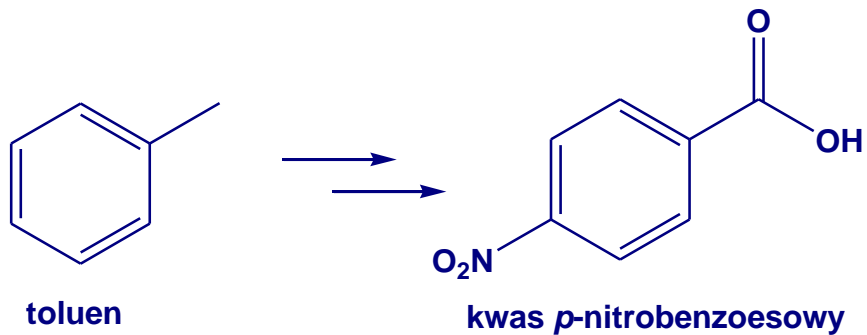
t-butylobenzen

Przykład: synteza kwasu *p*-*tert*-butylobenzoowego z toluenu

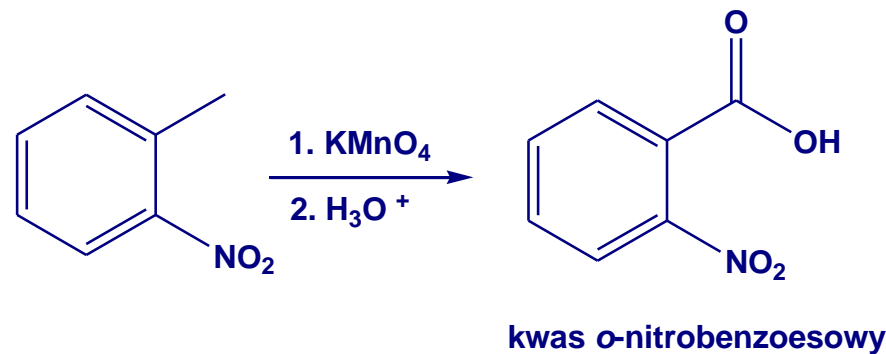
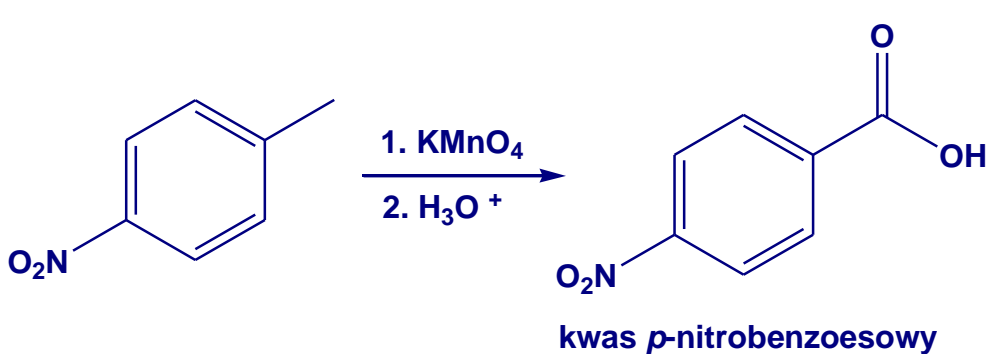

Wpływ podstawnika na kierunek reakcji podstawienia elektrofilowego S_E

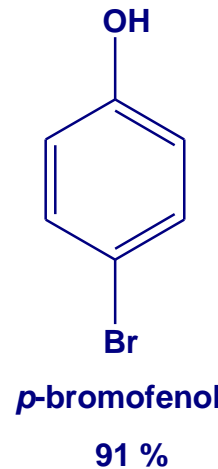
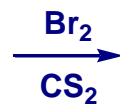
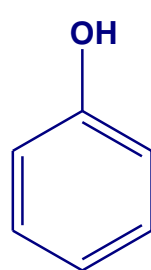
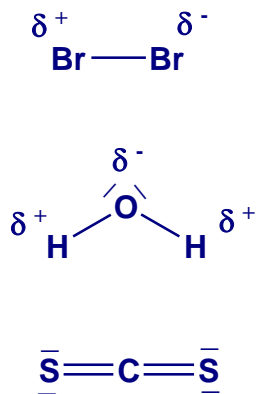
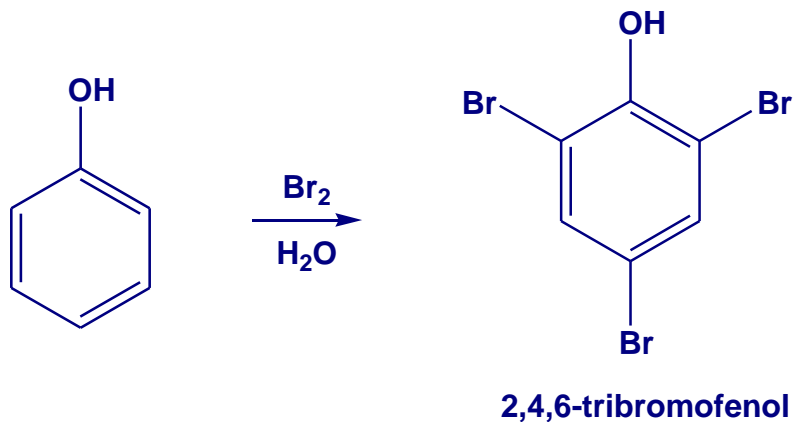

Rozdział izomerów

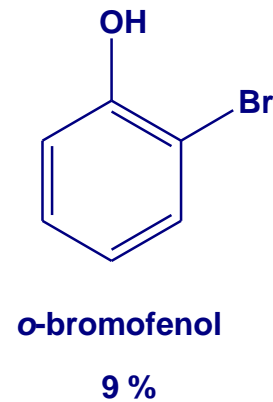

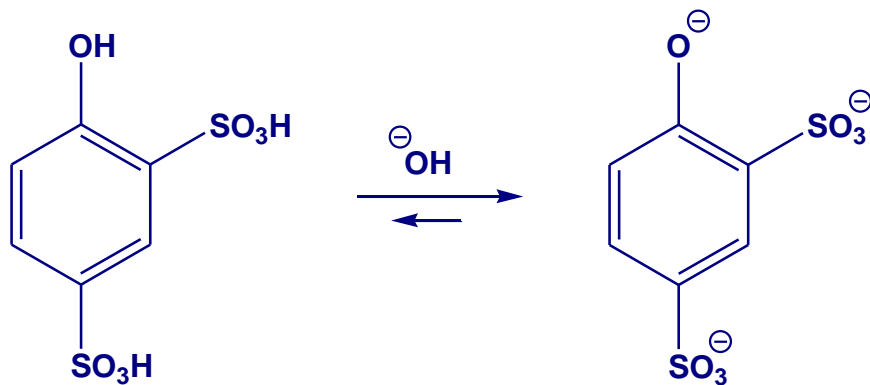
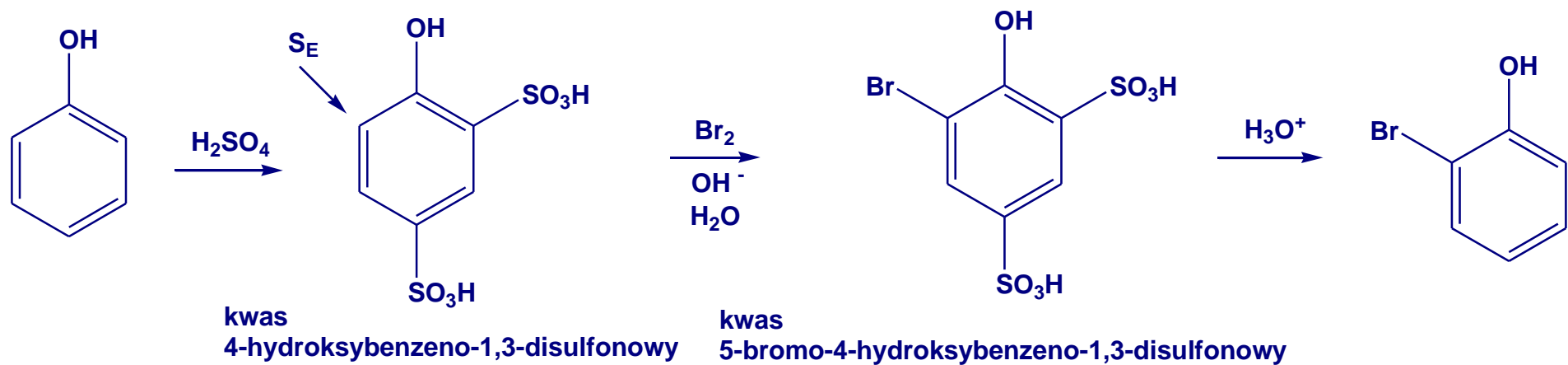
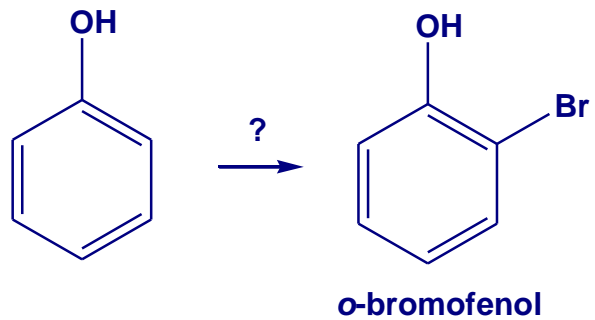
Reaktywność pierścienia aromatycznego fenolu w reakcjach podstawienia elektrofilowego S_E

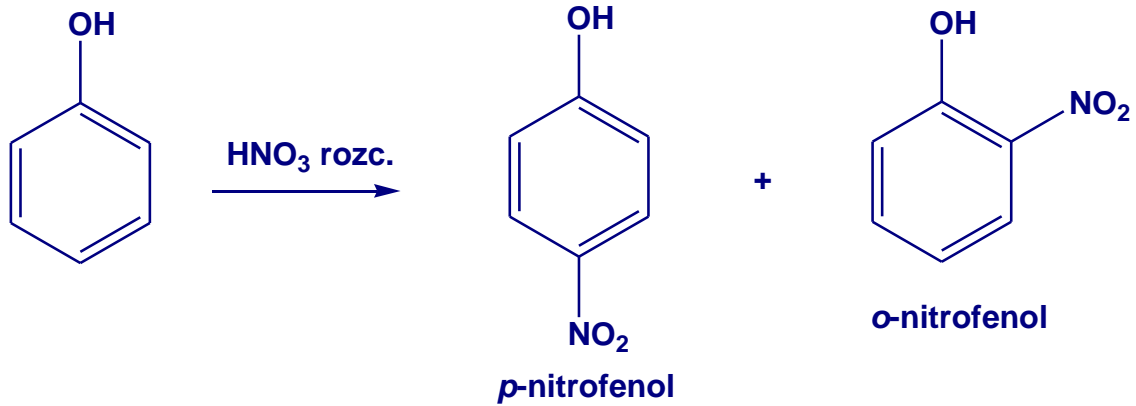
Wpływ rozpuszczalnika

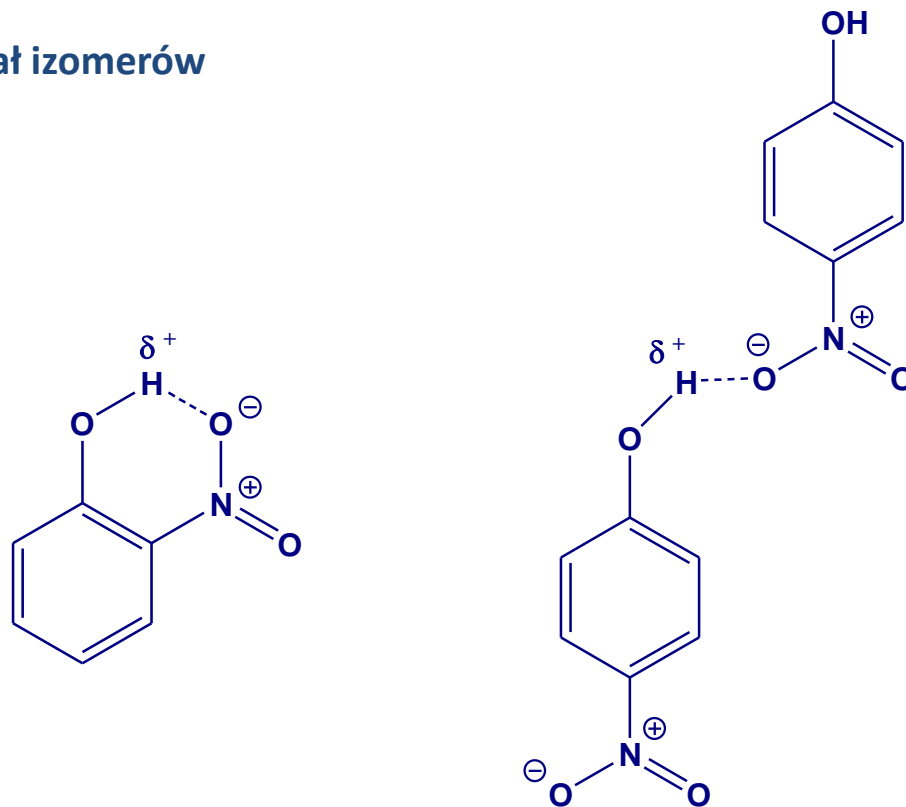
+

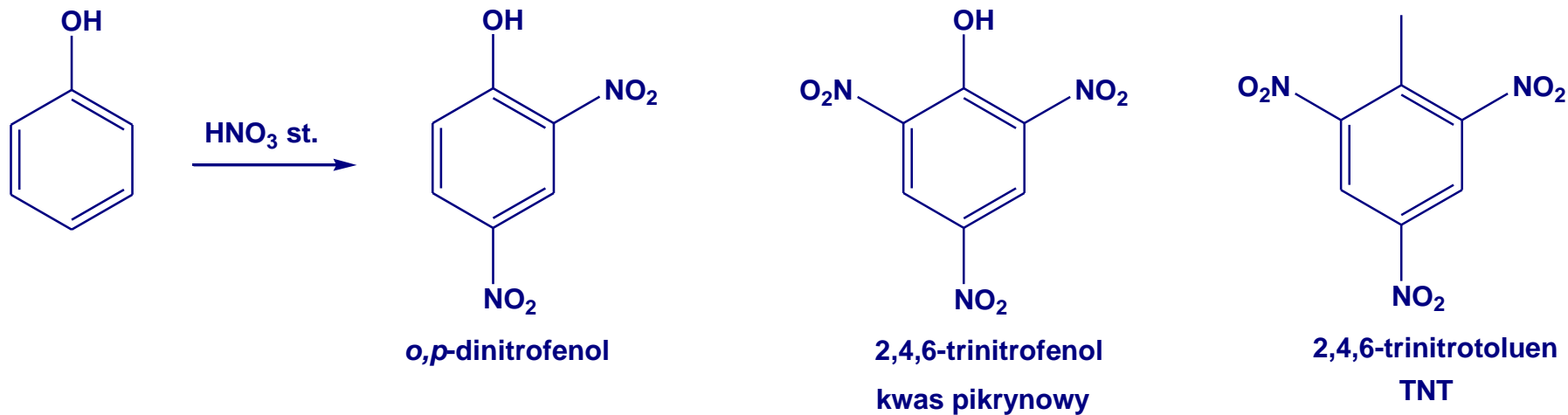

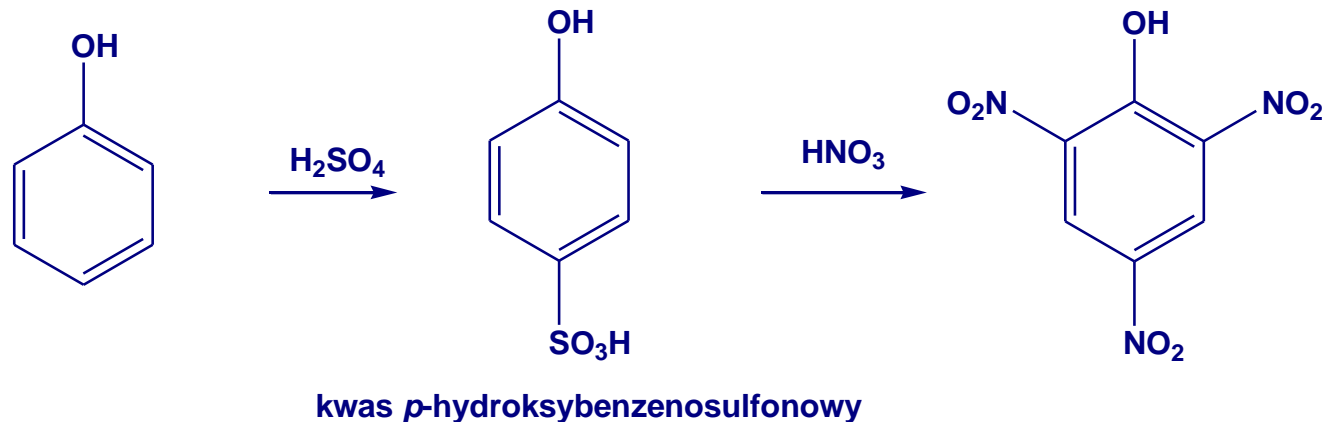
Rozdział izomerów

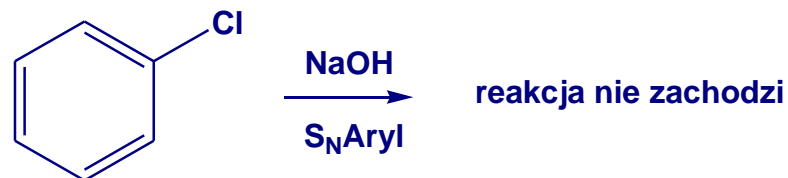
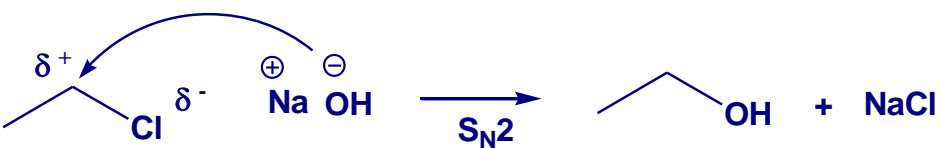
TNT, kwas pikrynowy są przykładami kruszących materiałów wybuchowych. TNT jest nieco bezpieczniejszy zwłaszcza, że kwas pikrynowy z uwagi na reaktywność grupy –OH tworzy niestabilne sole – pikryniany. Np. powstałe przypadkowo pikryniany żelaza (w kontakcie ze stalową aparaturą), czy wapnia (na skutek penetracji gleby) były przyczynami groźnych wybuchów.

O ile TNT daje się otrzymywać poprzez stopniowe nitrowanie toluenu, to bezpośrednie traktowanie fenolu mieszaniną nitrującą stężonych kwasów HNO_3 i H_2SO_4 powoduje jego rozkład.

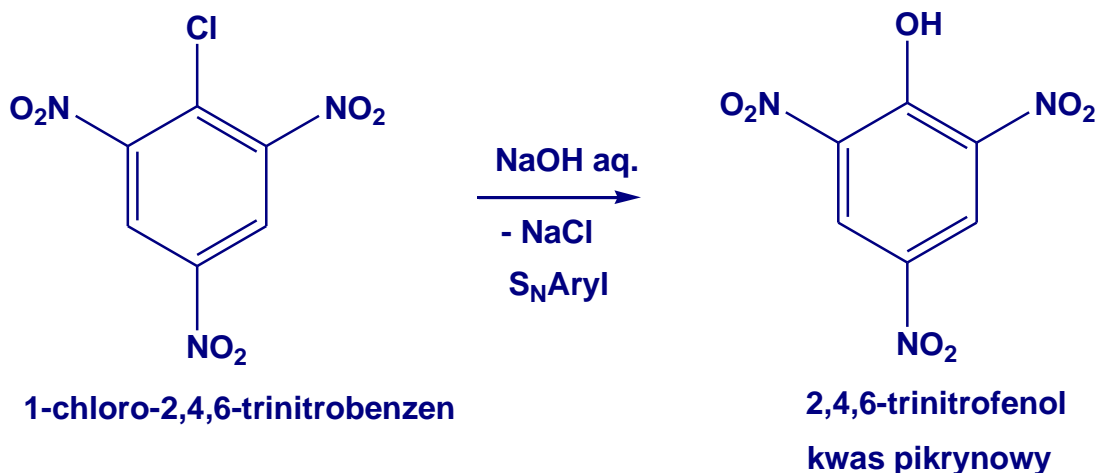

Substytucja nukleofilowa w układach aromatycznych S_NAryl

Podstawienie nukleofilowe w układach aromatycznych wymaga obecności podstawników elektrono akceptorowych (EWG) aby atom węgla, na którym ma zachodzić S_NAryl posiadał wystarczające właściwości elektrofilowe (niską gęstość elektronową)

Zarówno 1-chloro-4-nitrobenzen jak i 1-chloro-2,4-dinitrobenzen również dadzą w powyższej reakcji odpowiednie nitrofenole, przy czym reakcje będą wymagały wyższych temperatur i stężeń nukleofila ze względu na słabszą aktywację pierścienia w reakcji S_NAryl.